

TUTKIMUKSEN TIETOAINEISTOIHIN KOHDISTUVAT OIKEUDET

Marjut Salokannel, 29.9.2009

Tutkimuksen tietoaineistojen
infrastruktuurit Suomessa

PERUSOIKEUDET

- yksityisyyden suoja:
tietosuojalainsäädäntö
- viranomaisten asiakirjojen julkisuus;
- omaisuuden suoja:
immateriaalioikeudet
- perusoikeusmyönteinen tulkinta;
rajoituksia tulkitaan suppeasti

Immateriaalioikeudet

- Tekijänoikeus ei suojaa ideoita eikä faktoja vaan sitä muotoa, mikä niille annetaan;
- Faktat ja löydöt eivät ole patentoitavissa vaan ainoastaan se tekninen sovellus, joka niiden perusteella tehdään.

Tietokantasuoja

- EU:ssa tekijänoikeuslaissa suojataan tietokantoja
  - 1) Kirjallisina teoksina
    - suojan kohteena tietojen omaperäinen valinta ja järjestäminen tietokantaan; 70 vuotta tekijän kuolinvuodesta

Tietokannat jatkuu

- 2) Sui generis suojan avulla
  - suojan kohteena tietokannan keräämiseen, valmistamiseen tai esittämiseen käytetty huomattava työmäärä
  - suoja-aika 15 vuotta tietokannan valmistumisesta; jatkuu aina uuden 15 vuoden pätkän kun tietokantaa muutetaan

Tietokannat jatkuu

- Yksityinen käyttö kielletty; saa irrottaa epäoleellisen osan tietokannasta ilman valmistajan suostumusta
- Oikeudet tietokantaan siirtyvät työsuhteessa työnantajalle, paitsi kun tietokanta on syntynyt yliopisto- tai korkeakoulututkijan itsenäisen tutkimustyön tuloksena
- Lisäksi luettelosuoja, joka suojaa niitä luetteloita, joita tietokantasuoja ei suojaa

Tieteellisen tutkimuksen hyväksi säädetyt poikkeussäännökset

Tekijänoikeus

- ei yleistä poikkeussäännöstä
- Julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia tieteelliseen esitykseen
- Yksityinen käyttö periaatteessa sallittua, paitsi tietokoneohjelmien ja tietokantojen kohdalla; ammattitutkijan työkäyttö ei ole yksityistä; digitaalisten teosten yksityinen käyttö edellyttää, että teos on laillisesti asetettu saataville

Poikkeukset jatkuu

Patentit

- Patentoidun keksinnön ammattimainen käyttö edellyttää lupaa oikeudenhaltijalta

Tutkimuspoikkeus

- Patentoidun keksinnön tutkiminen uuden tiedon saamiseksi
- Keksintöä ei saa käyttää apuvälineenä muussa tutkimustyössä ilman lupaa

HUOM!

- Vaikka johonkin aineistoon kohdistuu tekijänoikeus, tämä ei tarkoita sitä, että sen käyttöä olisi valvottava tai lisensoitava vaan aineisto voidaan esim. asettaa vapaasti verkkoon saataville (waiver of rights)
- Jos aineiston käyttöä halutaan seurata tai kontrolloida, käyttö voidaan lisensoida myös maksutta; käyttölisenssi ei välttämättä edellytä korvauksen perimistä
- erilaiset avoimet lisenssit (esim. creative commons) asettavat käytölle muita ehtoja

TIETOSUOJA

- yksityiskohtaiset säännökset henkilötietojen rekisteröimisestä ja käytöstä; lähtökohtana on, että tietoja, joiden perusteella yksityinen henkilö voidaan tunnistaa, ei saa julkaista ilman kyseisen henkilön suostumusta
- koskee myös välillisen tunnistamisen mahdollistavia tietoja
- Arkaluontoisten tietojen ja henkilötunnuksen käsittely on mahdollista historiallista tai tieteellistä tutkimusta tai tilastointia varten, jos rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen on tärkeää, vaikka tähän ei ole rekisteröidyn etukäteistä suostumusta.

JULKISUUSLAINSÄÄDÄNTÖ

- jokaisella on oikeus saada tieto viranomaisen julkisesta asiakirjasta ja muusta tallenteesta.
- viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömistä syistä laissa erikseen rajoitettu

Jatkuu...

---

julkisen asiakirjan antamisesta ei peritä maksua mm. silloin, kun

- julkinen sähköisesti talletettu asiakirja lähetetään tiedonpyytäjälle sähköpostitse
- sähköisesti talletettu asiakirja lähetetään asianosaiselle sähköpostitse
- pyydetyn asiakirjan antaminen kuuluu viranomaisen neuvonta-, kuulemis-, tai tiedotusvelvoitteen piiriin.
- jos peritään maksu kustannuksiin ei saa laskea asiakirjan esille hakemisesta ja salassa pidettävien osien poistamisesta aiheutuvia kustannuksia kysymyksen ollessa tavanomaisesta asiakirjapyyntöstä.

Maksuperustelaki

- suoritteet maksullisia (ellei maksuttomuudelle ole perusteltua syytä): koskee mm.
- palvelut, jotka on tuotettu tilauksesta tai muusta toimeksiannosta
- käyttöoikeuksien sekä muiden oikeuksien väliaikainen luovuttaminen;
- muu toiminta, milloin suoritteen tuottaminen on seurausta vastaanottajan toimenpiteestä.

Julkisuus- ja maksuperustelainsäädännön suhde EU:n ja kv. tason sääntelyyn ja suosituksiin

---

- psi direktiivin tavoitteita (julkisten tietojen saatavuuden läpinäkyvyyttä ja helpottamista mahdollisimman alhaisin kustannuksin, mielummin ilmaiseksi) ei ole Suomessa toteutettu
- maksuperustelain mukaan julkisoikeudellisesta suoritteesta valtiolle perittävän maksun suuruuden tulee vastata suoritteen tuottamisesta valtiolle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää (omakustannusarvo);
- laki kuitenkin mahdollistaa maksun perimättä jättämisen tai sen perimisen omakustannusarvoa alempana tai korkeampana
- PSI direktiivin ja OECD:n suositusten tarkoituksena kuitenkin on, että maksu enimmillään koskisi vain irrottamisesta aiheutuvia marginaalikustannuksia

OECD:n suositukset

- OECD Recommendation of the Council concerning Access to Research Data from Public Funding C(2006)184
- OECD Recommendation of the Council for Enhanced Access and More Effective Use of Public Sector Information C(2008)36
- tekijänoikeuksien käyttö tavalla, joka helpottaa uudelleen hyödyntämistä; esim. kannustettava tekijänoikeudellisista vaateista luopumista (waiving of copyrights)
- hinnoittelun pitäisi helpottaa saatavuutta ja uudelleen käyttöä eikä sen pitäisi ylittää marginaalikustannuksia (säilyttämisestä ja jakelusta johtuvia)

Tilastolainsäädäntö

- Säätölee tilastotietojen keräämistä, tuottamista ja luovuttamista
- Yhteiskunnallista päätöksentekoa ja suunnittelua varten tarvittavan luotettavan tilastotiedon saannin varmistaminen ja kv. yhteistyöhön liittyvien velvoitteiden toteuttaminen;
- Tilastoviranomainen voi luovuttaa tilastotarkoituksiin keräämiään salassa pidettäviä tietoja yhteiskuntaoloja koskevia tieteellisiä tutkimuksia ja tilastollisia selvityksiä varten; ei kuitenkaan henkilötietolaissa tarkoitettuja henkilötietoja tai muiden tilastoyksiköiden tunnistetietoja.

Tilastolaki jatkuu...

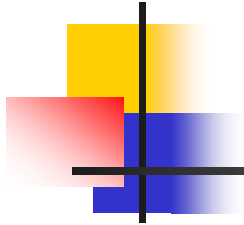
- Asetus Euroopan tilastoista sekä salassapidettävien tilastotietojen luovuttamisesta EY no. 223/2009 antaa kansalliselle viranomaiselle luvan myöntää käyttöoikeuden sellaisiin salassapidettäviin tietoihin, joiden perusteella tilastoyksiköt on mahdollista tunnistaa ainoastaan välillisesti; käyttöoikeus voidaan myöntää tutkijoille, jotka suorittavat tilastollisia analyyseja tieteellisiä tarkoituksia varten (23 art)
- Asetuksen johdanto-osassa painotetaan, että olisi parannettava tutkijoiden käyttöoikeutta salassapidettäviin tietoihin tieteellisiä tarkoituksia varten vaarantamatta tilastotietojen edellyttämää korkeaa suojan tasoa (26 johtolause)

Tilastolaki jatkuu...

- EU:n asetus on Suomessa suoraan sovellettavaa oikeutta
- Teknisesti suojattu käyttöyhteys riittänee takaamaan henkilötietojen korkean suojan tutkimusyhteyksissä

- Tämän lisäksi meillä on laki terveydenhuollon valtakunnallisista henkilörekistereistä, joka sääntelee henkilöiden terveydentilaa, terveydenhoitoa ja muita vastaavia toimia koskevia tietoja sisältäviä rekistereitä
- Laki sallii tietojen luovuttamisen tieteellistä tutkimusta varten henkilörekisterilain mukaisesti

Lisäksi mm.

- Paikkatietolainsäädäntö
- Arkistolainsäädäntö